

Nr 375.

Av herr **Domö m. fl.**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition angående den allmänna bostadspolitikens organisation m. m.*

Sunda, rymliga och tidsenliga bostäder till ett för alla befolkningskategorier överkomligt pris är den av alla omfattade målsättningen för bostadspolitikerna. Olika meningar kunna däremot råda om det snabbaste och effektivaste sättet att förverkliga dessa mål. För vår del ha vi gjort gällande, att man icke under normala förhållanden bör söka lösa bostadsproblemet genom statliga subventionsåtgärder i större omfattning. I stället måste man med all kraft inrikta sig på att bringa ned kostnaderna för produktion och skötsel av bostadsfastigheter. Uppförandet av bostadshus sker mångenstädes ännu på ett ur teknisk synpunkt relativt primitivt sätt, och det är därför sannolikt, att man genom intensifierad teknisk forskning på detta område skulle kunna nå väsentliga resultat. Som ett exempel härpå kan nämnas, att pågående undersökningar hos AB Bostadsforskning — ett i enskild regi drivet forskningsinstitut på detta område — lära ge vid handen, att produktionskostnaderna för enfamiljshus skulle kunna nedbringas med 20 % genom vissa rationaliseringsåtgärder. Genom experiment och undersökningar torde man samtidigt kunna ernå nya och förbättrade planlösningar. Grundförutsättningen för ett framåtskridande på detta område är därför att forskningen lämnas frihet och stöd.

Därest man i stället för att gå denna väg väljer att nu inrätta en stor, statlig organisation med tyngdpunkten lagd på registrering, revidering och reglering, måste detta innebära stora risker för att denna nödvändiga tekniska, arkitektoniska och ekonomiska nydaning hålles tillbaka. Man kan befara, att organisationen, tvärt emot vad dess upphovsmän önskat, kommer att verka konserverande och steriliserande. Den nu beramade uppläggningen av bostadspolitikens organisation innebär en skrämmande byråkratisering av hela detta arbetsområde. Utvidgningen av statens förmyndarskap över den enskilde kommer att kännas tryckande icke minst för dem som önska bygga sitt eget hem efter egna behov och intentioner. Det ligger i sakens natur, att en centralt dirigerad och kontrollerad byggnadsverksamhet måste lida av brist på fantasi och lätt urartar i likformighet och tristess. Genom att det slutliga avgörandet av flertalet bostadspolitiska frågor samlas hos ett centralt organ inkräktar man också obehörigen på den kommunala självstyrelsen.

När riksdagen nu har att taga ställning till Kungl. Maj:ts förslag om utformningen av den bostadspolitiska organisationen, synes anledning finnas att göra detta med noggrann eftertanke. Problemet förlänas en särskild tyngd icke minst genom den föreslagna organisationens utomordentliga omfattning. Denna organisation beräknas redan i dess första etapp komma att draga en kostnad av cirka 4 miljoner kronor om året; härvid har likväl icke hänsyn tagits till de kostnader, som komma att åsamkas kommunerna för deras medverkan. Dessa utgifter äro i huvudsak av improduktiv natur. För motsvarande kostnader skulle samtliga innevånare i en medelstor svensk stad t. ex. Sandviken år från år kunna beredas hyresfri bostad.

Vid ställningstagandet gäller det till en början att icke låta sig påverkas av de förhållanden, som varit rådande under det senaste världskriget och åren närmast därefter, utan söka bedöma läget sådant detta kan komma att gestalta sig under »normala tider». En genom krisläget snedvriden produktionsordning får icke vara normgivande. Den betydande verksamhet statens byggnadslånebyrå utvecklat under krigs- och krisåren, vars värde vi icke vilja förringa, har till sin huvudsakliga del varit krisbetonad, och det är därför att vänta, att upprätthållandet av tillräcklig bostadsproduktion under normala förhållanden kommer att kräva väsentligt mindre av statliga stödåtgärder än hittills. Vi anse att den statliga bostadspolitiken normalt skall tjäna till att komplettera det på enskilt initiativ drivna bostadsbyggandet och ingalunda att ersätta detta. Att nu taga ställning till den slutliga utformningen av bostadspolitikens organisation finna vi varken lämpligt eller möjligt. Liknande uppfattningar ha kommit till uttryck i åtskilliga remissyttranden, bl. a. från överståthållarämbetet och några länsstyrelser.

Fullmäktige i riksbanken ha i remissyttrande (prop. s. 31) anfört, att de icke äro beredda att nu taga ställning till frågan om den framtida organisationen av låne- och bidragsverksamheten för bostadsändamål. Därest statsmakterna icke skulle finna det möjligt att helt uppskjuta den organisatoriska omläggningen av bostadspolitiken — för vilket dock enligt fullmäktiges mening starka skäl talade i rådande läge — ansåge fullmäktige, att åtminstone låne- och bidragsverksamheten för bostadsändamål borde bibehållas vid den nuvarande organisationen och alltså tills vidare handhas av de myndigheter, som för närvarande handlägga dessa ärenden.

Statskontoret ansåg, att förutsättningar för genomförande av det i princip beslutade bostadsprogrammet för närvarande knappast förelåge. All anledning funnes därför att upptaga frågan om den bostadspolitiska målsättningen till förnyad allvarlig prövning. Skulle nämnda prövning resultera i ett uppskov med programmets genomförande, förefölle det statskontoret följdriktigt, att även frågan om bostadspolitikens organisation ställdes på framtiden.

I dagens läge är det, som i åtskilliga remissyttranden framhållits, omöjligt att precisera de blivande organens arbetsuppgifter. Dessa te sig så mycket ovissare som i fråga om bostadsärenden och samhällsplanering en hel serie utredningar pågå. Många remissinstanser ha därför yrkat, att med utformningen av organisationen skall anstå, till dess resultaten av dessa utredningar föreligga, och särskilt erinrat om de betänkanden, som äro att förvänta från 1946 års markutredning, 1946 års vatten- och avloppssakkunniga, 1947 års utredning för byggnadsfrågor, 1947 års byggnadsstyrelseutredning, kommittén rörande näringslivets lokalisering och kommittén för stadsplaneväsendets omorganisation.

Vid prövningen av frågan om inrättande av lämpliga länsorgan för de bostadspolitiska uppgifterna borde man taga hänsyn också till den utredning, som nu pågår rörande en omgestaltning av länsstyrelserna. På vissa håll, bland annat i Göteborgs och Bohus län, har det visat sig nödvändigt att söka nå en samordning mellan alla de länsorgan som handlägga byggnadsfrågor genom att inrätta särskilda länsråd under ordförandeskap av landshövdingen samt i övrigt bestående av landssekreteraren, vederbörande föredragande för byggnads- och fastighetsbildningsärenden inom länsstyrelsen, civilförsvarsdirektören, länsarkitekten, vägdirektören och de till vägförvaltningen anknutna ingenjörerna för vatten och avlopp samt hamnanläggningar, överlantmätaren, länsarbetsnämndsdirektören, förste provinsialläkaren, länsveterinären, länsbrandinspektören och yrkesinspektören.

Innan man nu genom tillskapande av länsbostadsnämnder ytterligare utökar antalet länsorgan, som ha att taga befattning med byggnadsfrågor, borde man noggrant ha prövat möjligheten att anförtro de bostadspolitiska uppgifterna åt redan befintliga organ.

Det är betecknande för den iver, med vilken reformarbetet numera bedrives, att departementschefen ansett sig böra framlägga sitt förslag till bostadspolitikens organisation utan att statsmakterna hunnit taga ställning ens till de förslag som 1945 års bankkommitté avgivit den 24 november 1947 till omläggning av den statliga kreditgivningen för bostads- och jordbruksändamål till en statlig kreditgarantivning. För oss förefaller det självklart, att man först måste avgöra frågan om låne- och bidragsverksamhetens utformning, innan man binder sig för omfattningen och arten av de bostadspolitiska organen.

Bankkommittén hade brutit ut dessa spörsmål ur det större sammanhang, vari de rätteligen hörde hemma, därför att de påkallade omedelbara åtgärder. I den skrivelse till Konungen, vari betänkandet överlämnades, anförde kommittén härom:

»Kommittén syftar här på de omfattande program för bostadsförsörjningen och jordbrukets rationalisering, som under 1946 och 1947 antagits av statsmakterna och som för att kunna genomföras kräva en betydande

utbyggnad av den statliga förvaltningsapparaten. Förslag härtill, avsedda att framläggas för 1948 års riksdag, äro under utarbetande. Därvid måste ståndpunkt uppenbarligen tagas jämväl till frågan, huru den statliga kreditgivningen, som innefattas i nämnda program, skall ombesörjas. Anses detta böra ske genom samma myndigheter, som skola fullgöra de rent bostads- respektive jordbrukspolitiska uppgifterna, måste givetvis organisationen organiseras härefter.

Inom kommittén ha icke rått några meningsskiljaktigheter om att den nyss antydda lösningen vore olämplig, då den komme att strida mot den rationalisering av den statliga kreditgivningens administration, som skulle vara ett av syftena med bankkommitténs arbete. De utvägar, som i stället ansetts böra närmare övervägas, äro antingen att den ifrågavarande kreditgivningen överföres till en statlig affärsbank, som i princip omhänderhar all dylik statlig verksamhet, eller att det statliga stödet åtminstone i viss utsträckning gives formen av garantier för krediter, som placeras i enskilda kreditinrättningar.»

Vad bankkommittén anfört om att utformningen av den bostadspolitiska organisationen skulle påverkas av frågan om den statliga kreditgivningen synes departementschefen i alltför ringa mån hava beaktat. Härom heter det (prop. s. 53): »Jag får erinra om att jag vid framläggande av förslag angående vissa åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen senare denna dag kommer att förorda, att slutlig ställning icke för närvarande skall tagas till frågan om införande av ett statligt kreditgarantisystem.» Denna proposition har emellertid ännu icke överlämnats till riksdagen. Vidare anföres (prop. s. 66): »Ett godtagande av 1945 års bankkommittés förslag om ersättande av den statliga långivningen med statliga kreditgarantier skulle enligt de sakkunnigas uppfattning medföra konsekvenser för bostadsstyrelsens personalorganisation endast beträffande den ene av förste byråsekreterarna å lånebyrån.» Slutligen har departementschefen påpekat, att hållpunkter för närvarande saknas för en definitiv prövning av arten och omfattningen av de kamerala uppgifter, som skulle åvila länsbostadsnämnderna. Vid införande av ett kreditgarantisystem skulle dessa uppgifter nämligen bli väsentligt mindre än eljest.

Departementschefen synes ha tänkt sig, att de föreslagna bostadspolitiska organen åtminstone till en början skola handhava även de kamerala och juridiska frågor, som sammanhånga med själva kreditgivningen och därmed följande vård av panter och säkerheter. Som det på detta område speciellt sakkunniga organet, bank- och fondinspektionen, påpekat lär man hava underskattat personalbehovet för denna del av verksamheten. Departementschefens ståndpunkt, som går stick i stäv mot bankkommitténs enhälliga uttalanden, är så mycket mera överraskande som Kungl. Maj:t i proposition nr 149 till årets riksdag angående organisation av rationali-

seringsverksamheten på jordbrukets område m. m. förutsätter, att statens stöd till finansiering av yttre och inre rationaliseringsåtgärder, driftlån till jordbrukare och lån för förvärv av jordbruksegna hem skall lämnas i form av statlig kreditgaranti för lån, upptagna i enskilda kreditinrättningar. Då denna del av de bostadspolitiska organens verksamhet åtminstone i vad avser länsbostadsnämnderna måste bli arbetskrävande kan man icke bilda sig en närmare uppfattning om dessas personal- och lokalbehov, innan problemet om kreditgivningens organisation blivit löst. Det bör i detta sammanhang erinras om att en organisation av bostadspolitiken, där kreditgivningen lägges på de bostadspolitiska organen, måste innebära, att prövningen av frågan om inrättande av en statlig affärsbank föregripes.

De anförda skälen ha lett oss fram till den övertygelsen, att statsmakterna ännu icke ha möjlighet att taga en definitiv ställning till den framtida organisationen av bostadspolitiken.

Till samma slutsats har även departementschefen nått. Departementschefen har nämligen uttalat (prop. s. 50): »Jag har emellertid icke blivit övertygad om lämpligheten av att — såsom organisationssakkunniga synas förordade — till grund för de organisatoriska förändringarna under de närmaste åren lägga preciserade, i princip slutliga planer beträffande organisationen på längre sikt. Bland annat av skäl, som anförts i vissa remissyttrandet, torde nämligen för närvarande säkra hållpunkter icke kunna erhållas för en bedömning av frågan om den lämpliga utformningen av organisationen på längre sikt. En försiktig bedömning av denna fråga torde alltså i första hand vara motiverad av dels att vissa med bostadspolitiken sammanhängande organisationsfrågor inom andra områden av statsförvaltningen äro föremål för utredning, dels att tillräcklig erfarenhet ännu icke vunnits angående den grad i vilken de bostadspolitiska arbetsuppgifterna lämpligen kunna decentraliseras.»

I anslutning till detta principiella ställningstagande innehåller propositionen beträffande den bostadspolitiska organisationen på längre sikt endast vissa allmänna synpunkter.

Det är ägnat att förvåna, att departementschefen, trots det ovissa läge i vilket hela denna fråga befinner sig, ansett sig kunna såsom ett provisorium föreslå inrättandet av ett centralt ämbetsverk med 300 befattningshavare samt av länsbostadsnämnder med hos dem anställda länsbostadsdirektörer och en rad underlydande tjänstemän. Därest riksdagen skulle följa Kungl. Maj:ts förslag, skulle man härigenom redan nu binda sig för en omfattande administrationsapparat, som medvetet tilltagits i underkant och som därför torde komma att undan för undan utbyggas.

Den omständigheten att organisationen angetts vara av provisorisk art och att vissa tjänster därför icke skola tillsättas på ordinarie stat torde icke — därom äro vi övertygade — komma att lända till någon som helst minskning av personalen i framtiden.

För vår del finna vi det olyckligt att nu tillskapa den föreslagna provisoriska organisationen, och vi hålla före att detta skulle rimma illa med den allmänna återhållsamhet, som man i nuvarande läge bort visa, när det gäller krav på en ytterligare utbyggnad av den administrativa apparaten. Den omständigheten, att principbeslut redan fattats om att egnahemsstyrelsen och egnahemsnämnderna från och med den 1 juli 1948 skola upphöra med sin verksamhet, synes icke behöva föranleda, att en organisation sådan som den tilltänkta omedelbart kopplas in. De uppgifter som nu handhavas av egnahemsorganisationen synas, om lantbruksstyrelsen och lantbruksnämnderna inom den närmaste framtiden komma till stånd, provisoriskt kunna övertagas av dessa. Någon utbyggnad av de jordbrukspolitiska organen för detta ändamål synes icke vara behövlig eftersom bristen på medel för genomförande av jordbrukets rationalisering icke torde ge dessa organ tillfälle att annat än i blygsam omfattning påbörja sitt egentliga arbete. Den erfarenhet på området, som finnes samlad hos egnahemsnämnderna, torde i stor utsträckning komma lantbruksnämnderna till godo genom att till dem överföres personal från egnahemsorganisationen. Detta sätt att provisoriskt lösa föreliggande organisationsfråga stämmer väl överens med departementschefens egen tankegång (prop. s. 103), enligt vilken länsbostadsnämnderna till en början i mån av behov kunna för vissa ändamål utnyttja lantbruksnämndernas kamerala organisation. Skulle lantbruksnämnderna nu icke komma till stånd, synas egnahemsnämnderna under byggnadslånebyråns ledning tills vidare kunna fortsätta sin verksamhet i vad rör dessa ärenden.

Med stöd av det ovan sagda hemställa vi,

att riksdagen måtte med avslag å Kungl. Maj:ts proposition nr 218 bevilja erforderligt anslag för uppehållandet av statens byggnadslånebyrås verksamhet under nästkommande budgetår, ävensom för sin del besluta att under en övergångstid uppdraga antingen åt de nuvarande egnahemsnämnderna, vilka då tills vidare i denna del skola fortsätta sin verksamhet, eller, om lantbruksnämnderna komma till stånd, åt dessa att handlägga de låne- och bidragsärenden, som nu åvila egnahemsnämnderna.

Stockholm den 11 maj 1948.

Fritiof Domö.

Ivar Anderson.

J. B. Johansson.

Gustaf Velander.

K. G. Ewerlöf.

Axel Mannerskantz.

Ebon Andersson.

Georg Andrén.